

Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

УДК 796.1-053.67.002.645

*Олександр Ажиппо,
Анастасія Бондар,
Наталія Тихонова*

Модель залучення дітей та молоді до фізкультурно-спортивної дозвілєвої діяльності

Харківська державна академія фізичної культури (м. Харків)

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах сьогодення особливого значення набуває підготовка здорового, сильного, патріотичного молодого покоління, готового до захисту Батьківщини. Ці важливі завдання повинні розв'язуватися не лише під час фізичного виховання в навчальних закладах, а й під час дозвілля, оскільки в умовах дозвілля дитина набуває досвіду, який визначає її поведінку, сприйняття духовно-культурних цінностей, що забезпечує спадкоємність поколінь, передачу традицій, а також стимулює розвиток її творчих задатків і здібностей.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Сучасні дослідники, зокрема О. Андрєєва, О. Жданова, Т. Круцевич, Н. Ковальва, Б. Шиян, визначають дозвілля як сукупність занять у вільний час, за допомогою яких задовольняються безпосередні фізичні, психічні й духовні потреби, переважно відновлювального характеру. В. Балахтар у своїх наукових працях наводить одну з класифікацій, де виокремлює фізичне дозвілля як спрямоване зняття фізичної та розумової напруги, спортивні й рекреаційні заняття. Концептуальні засади фізкультурно-спортивного дозвілля дітей розкрито в дослідженнях Т. Бондаря та Ю. Васькова, у яких зазначено, що в основі фізичного виховання в дозвіллі лежить оздоровчо-виховний процес, який є логічним продовженням навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах.

Одним зі складників, де реалізуються завдання фізкультурно-спортивної дозвілєвої діяльності, є мережа позашкільних навчальних закладів (ПНЗ) фізкультурно-спортивного напрямку, як-от: спортивні клуби, гуртки, секції, дитячо-юнацькі спортивні школи [10]. Діяльність окремих позашкільних навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку розкривали у своїх наукових працях О. Вацеба, І. Петренко, Г. Путятіна, С. Родак, Н. Серєда, висвітлюючи історію їх виникнення, напрями діяльності, особливості нормативно-правового й фінансового забезпечення, перспективи розвитку в сучасних ринкових умовах, однак ці роботи не дають повної уяви про особливості залучення дітей та молоді до фізкультурно-спортивного дозвілля.

Зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дослідження виконано згідно з Тематичним планом науково-дослідної роботи Харківської державної академії фізичної культури на 2013–2015 рр. за темами 3.5.29: «Теоретичні та прикладні основи побудови моніторингу фізичної підготовленості та фізичного стану різних груп населення» та 1.5: «Методологічні основи стратегічного розвитку сфери фізичної культури та спорту в регіоні» (державний реєстраційний номер – 0113U004615), а також у межах реалізації фундаментального наукового проекту на 2015–2017 рр. «Теоретико-методичні основи розвитку неолімпійського спорту».

Завдання дослідження: 1) визначити мотивуючі чинники фізкультурно-спортивного дозвілля дітей і молоді; 2) розробити модель реалізації мотивів дітей та молоді щодо залучення до фізкультурно-спортивного дозвілля.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Змістовне фізкультурно-спортивне дозвілля відіграє важливу роль у виховному процесі дітей та молоді й лежить в

основі формування їхньої особистісної фізичної культури [2]. Саме тому батькам слід залучати дитину з раннього віку до систематичних занять фізичними вправами, але для цього їм потрібно мати відповідні знання й практичний досвід. На жаль, далеко не в кожній родині хоча б один із батьків займається (займався) спортом або фізичними вправами під час дозвілля.

М. Дутчак вважає, що для залучення людей до рухової активності слід сформувати в них інтерес як усвідомлений мотив через пізнання й розуміння значимості відповідних індивідуальних і соціальних причин такої діяльності. Первинними цілями для появи в людини пізнавального потягу (бажання) здійснювати рухову активність під час дозвілля для зміцнення здоров'я, на думку автора, є по-перше, забезпечення інформованості населення про користь рухової активності та можливі способи зміни поведінки людини для ведення здорового способу життя; по-друге, здійснення пропаганди різних форм і видів спорту для всіх [5]. На думку О. Жданової, М. Житарюк, В. Осинчук, Н. Тарасюк, позитивне ставлення населення до занять спортом і фізичними вправами формується як наслідок ефективної реклами в засобах масової інформації [9].

Сучасні дослідження свідчать, що значну роль у формуванні в дітей та молоді інтересу до занять фізичною культурою й спортом, відіграють телебачення, Інтернет, соціальні мережі, а крім того, тренери, викладачі, керівники фізкультурно-спортивних організацій вважають не менш корисною для дітей інформацію, отриману від друзів та товаришів, а також пропаганду спорту на державному рівні [3; 9]. При цьому державна політика у сфері фізичної культури повинна спрямовуватися на формування в населення світогляду, орієнтованого на активний спосіб життя, престиж фізичного здоров'я, патріотичне виховання за допомогою використання можливостей засобів масової інформації й збільшення обсягів соціальної реклами.

Е. Озолін визначав, що основними чинниками залучення дітей до спорту є, передусім, громадська думка, яка складається завдяки впливу засобів масової інформації, а також (що дуже важливо) вплив батьків. Це відображено на рисунку 1, де подано модель реалізації мотивів дітей і молоді щодо залучення до фізкультурно-спортивного дозвілля.

Проблему формування мотивації до самостійної оздоровчої діяльності в дітей та молоді слід розглядати на трьох рівнях: макrorівні (державний рівень – відповідні закони, накази, соціальні програми), мезорівні (на рівні певних соціальних інститутів – сім'ї, навчальних закладів різного рівня, засобів масової інформації, професійних установ) та мікрорівні (на рівні окремої людини) [11].

Як свідчить сучасна практика, найчастіше спортом займаються ті діти, батьки яких усвідомлюють важливість фізичної культури в їхньому житті. Так, наприклад, батьки віддають дітей до навчальних закладів фізкультурно-спортивного напрямку для залучення до систематичних занять фізичною культурою й спортом, досягнення високих спортивних результатів, формування потреби в здоровому способі життя, організації активного дозвілля, формування гармонійно розвиненої особистості та для того, щоб відвернути від негативного впливу девіантної поведінки однолітків [8].

Із віком у дітей формується особиста система цінностей, інтересів, потреб, що впливають на мотивацію свідомого вибору активного дозвілля. Слід також підкреслити, що з роками змінюються й мотиви дітей, найбільш поширеними з яких є такі: 1) естетичні: покращення зовнішнього вигляду, корекція фігури та постави, зниження маси тіла; 2) оздоровчі: підвищення рівня здоров'я, рухової активності, покращення самопочуття й працездатності, профілактика захворювань, відновлення після навчальних занять; 3) психологічні: отримання задоволення, зняття стресу, переключення уваги на інший вид діяльності; 4) соціальні: спілкування, розширення кола знайомств; 5) пізнавальні: отримання інформації про основи ЗСЖ, техніки виконання вправ, самоствердження, самовдосконалення, самовираження, підвищення самооцінки, набуття впевненості в собі [6; 7].

Вибір форми й змісту дозвілля, окрім особистих мотивів дітей і молоді, нерідко зумовлений соціокультурними, технологічними, політичними, демографічними, економічними, поліетнічними місцевими традиціями регіону й країни в цілому. З огляду на місцеві традиції формується й система закладів, організацій, установ, що забезпечують фізкультурно-спортивне дозвілля [4].

Позашкільні навчальні заклади фізкультурно-спортивного напрямку відіграють важливу роль в організації змістовного дозвілля [10], а також сприяють систематичному залученню дітей до занять, задоволенню їхніх інтересів щодо вибору виду спорту та, за наявності здібностей, забезпечують перехід до спорту вищих досягнень. До цих закладів належать: 1) дитячо-юнацькі спортивні школи й спеціалізовані дитячо-юнацькі спортивні школи олімпійського резерву; 2) спортивні клуби навчальних закладів; 3) спортивні клуби за місцем проживання населення; 4) спортивні клуби ТСОУ. Під час дослідження встановлено, що, незважаючи на специфічні функції, які виконують позашкільні навчальні заклади

фізкультурно-спортивного напрямку, усі вони забезпечують потребу особистості у творчій самореалізації й інтелектуальному, духовному та фізичному розвитку дітей і молоді.

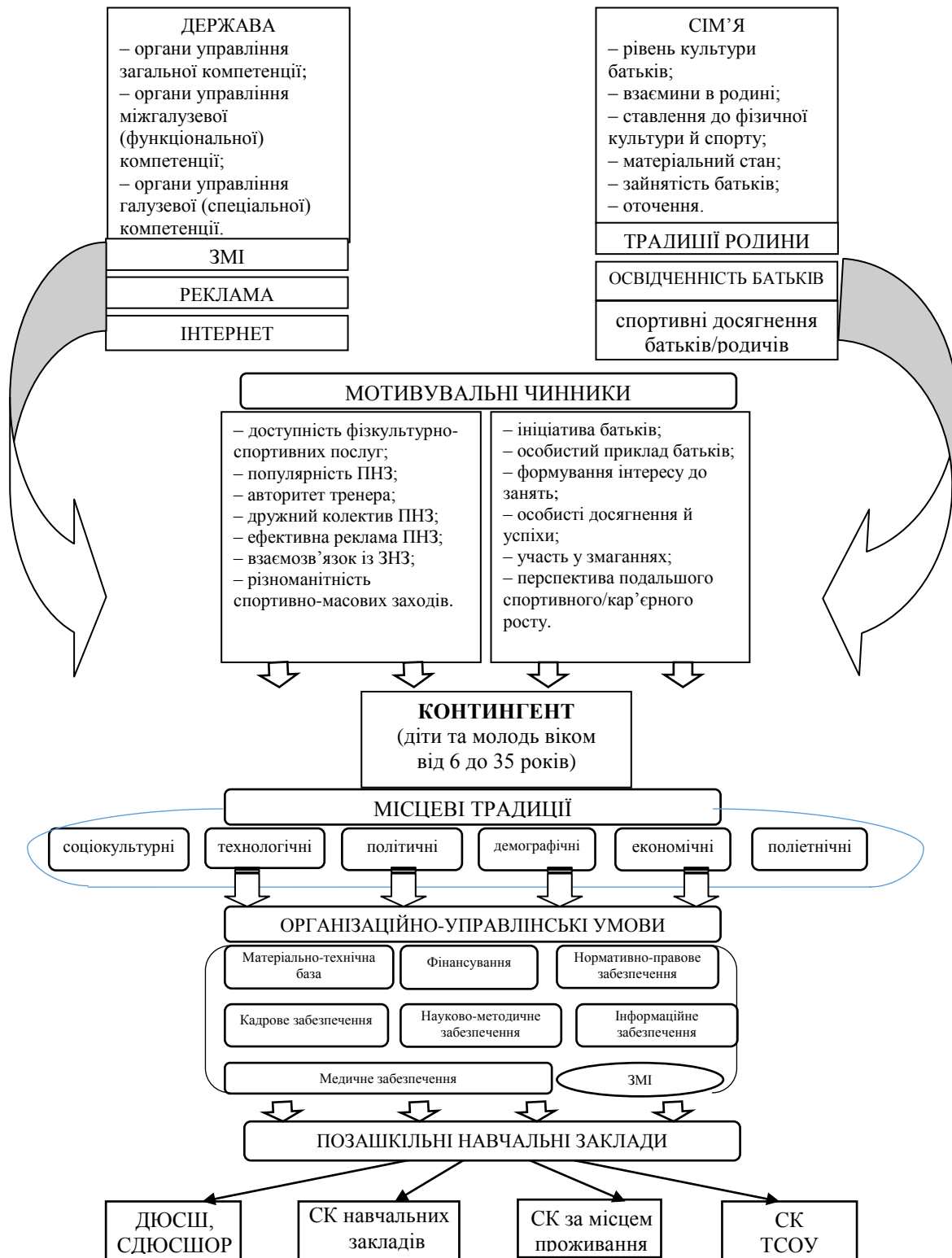

Рис. 1. Модель реалізації мотивів дітей та молоді щодо залучення до фізкультурно-спортивного дозвілля

Із рис. 1 очевидно, що для ефективної діяльності позашкільних навчальних закладів необхідна наявність організаційно-управлінських умов: матеріально-технічних, нормативно-правових, фінансових, кадрових, медичних, науково-методичних, інформаційних. При цьому, як свідчить дослідження, держава здебільшого забезпечує умови тих закладів, які культивують олімпійські види спорту, у той час як

розвиток закладів із неолімпійських видів спорту, включаючи спортивно-технічні й прикладні, є громадською та приватною ініціативою, незважаючи на те, що інтерес дітей та молоді до неолімпійських видів спорту щорічно зростає [1].

Слід зазначити, що сьогодні діти та молодь усе частіше обирають у якості активного дозвілля заняття такими видами спорту, як паркур, воркаут, велотреал, спортивні танці, фітнес, карате, картинги, автоспорт, мотоспорт, моделювання, військово-спортивні багатоборства тощо, тому розроблена модель реалізації мотивів дітей і молоді щодо залучення до фізкультурно-спортивної дозвілленої діяльності (рис. 1) сприятиме подальшому вивченню та вдосконаленню системи позашкільних навчальних закладів, які розвивають неолімпійські види спорту, для залучення якомога більшої кількості дітей і молоді до занять у цих закладах, із метою забезпечення їхніх потреб в активному відпочинку та гармонійному розвитку.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Мотивувальними чинниками фізкультурно-спортивного дозвілля дітей та молоді є, по-перше, усвідомлення особистістю значимості причин такої діяльності, яке формується на рівні держави та соціальних інституцій; по-друге, бажання батьків, щоб дитина займалася фізичними вправами; по-третє, громадська думка щодо необхідності ведення здорового способу життя та популярності фізичної культури й спорту, яка формується завдяки ефективній пропаганді та рекламі в засобах масової інформації.

Розроблена модель реалізації мотивів дітей і молоді щодо залучення до фізкультурно-спортивного дозвілля є синтезом наукових досліджень сучасних учених та дає можливість упевнитися, що дитину до занять фізичними вправами спонукає родина, з одного боку, і держава – з іншого. Так, завдяки мотивувальним чинникам, а також під впливом особистих мотивів діти й молодь обирають форму та зміст фізкультурно-спортивного дозвілля з огляду на місцеві традиції держави й регіону та за наявності необхідних організаційно-управлінських умов. У нашій державі для забезпечення організованих форм фізкультурно-спортивного дозвілля створено мережу позашкільних навчальних закладів і, якщо навчання дітей олімпійських та традиційних видів спорту досліджено, то їх залучення до занять неолімпійськими видами спорту (у тому числі спортивно-технічними й прикладними) не вивчалось, у чому ми й убачаємо перспективи подальших досліджень.

Джерела та література

1. Ажиппо О. Ю. Особливості рекреаційної та фізкультурно-спортивної діяльності дітей та молоді в Україні / О. Ю. Ажиппо, А. С. Бондар // Спортивна медицина, 2014. – № 1. – С. 41–46
2. Актуальні питання фізичного виховання учнівської та студентської молоді: теорія і практика : монографія / голов. ред. О. В. Отравенко ; авт. кол. : Т. С. Бондар, В. М. Мазін, Н. П. Мартинова [та ін.]. – Старобільськ : ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2015. – 241 с.
3. Андреева О. Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності школярів у вільний час / О. Андреева, Н. Ковальова // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Серія № 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури : зб. наук. пр. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2010. – Вип. 7. – С. 8–13.
4. Бондар Т. С. Формування фізичної культури особистості підлітків у дозвілленій діяльності / Т. С. Бондар // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. пр. / за заг. ред. Г. М. Арзютова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – Вип. 3К (44)14. – С. 128–132.
5. Дутчак М. В. Спорт для всіх як соціальна система / М. В. Дутчак // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Серія : Педагогічні науки. – 2009. – С. 13–19.
6. Круцевич Т. Ю. Рекреація у фізичній культурі різних груп населення / Т. Ю. Круцевич, Г. В. Безверхня. – К. : Олімп. л-ра, 2010. – 248 с.
7. Мічуда А. В. Мотивація на різних стадіях споживання фізкультурно-оздоровчих послуг / А. В. Мічуда, К. І. Варуск // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2004. – № 4. – С. 140–148.
8. Серета Н. В. Визначення основних характеристик споживача дитячо-юнацьких спортивних шкіл / Н. В. Серета // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. – 2014. – Вип. 118(2). – С. 208–212.
9. Тихонова Н. В. Вплив засобів масової інформації на формування у дітей та молоді інтересу до занять фізичною культурою і спортом / Н. В. Тихонова // Спортивна наука України. – 2014. – №2 (60). – С. 15–20.
10. Тихонова Н. В. Удосконалення фізкультурно-спортивної дозвілленої діяльності дітей та молоді в позашкільних навчальних закладах / Н. В. Тихонова, А. С. Бондар // Слобожанський науково-спортивний вісник. – 2014. – №5 (43). – С. 77–81
11. Токарева К. П. Напрями формування у студентів вищих навчальних закладів мотивації до самостійної оздоровчої діяльності / К. П. Токарева // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2013. – Вип. 1 (54). – С. 211–218.

Анотації

Змістовне фізкультурно-спортивне дозвілля дітей і молоді лежить в основі формування їхньої особистісної фізичної культури. Завдання роботи – визначити мотивувальні чинники фізкультурно-спортивного дозвілля дітей та молоді; 2) розробити модель реалізації мотивів дітей та молоді щодо їх залучення до фізкультурно-спортивного дозвілля. Методи дослідження – аналіз літературних джерел і документів, методи системного аналізу. Мотивувальними чинниками фізкультурно-спортивного дозвілля дітей та молоді є усвідомлення ними значимості причин такої діяльності, бажання батьків, щоб їхня дитина займалася фізичними вправами, громадська думка щодо необхідності ведення здорового способу життя, яка формується завдяки ефективній рекламі в засобах масової інформації. Розроблена модель реалізації мотивів дітей і молоді щодо залучення до фізкультурно-спортивного дозвілля дає можливість упевнитися, що під впливом родини й держави діти та молодь обирають форму фізкультурно-спортивного дозвілля з огляду на місцеві традиції, за наявності необхідних організаційно-управлінських умов, які створено в позашкільних навчальних закладах.

Ключові слова: діти, молодь, дозвілля діяльність, фізкультурно-спортивне дозвілля, позашкільні навчальні заклади.

Александр Ажиппо, Анастасия Бондар, Наталия Тихонова. Модель привлечения детей и молодежи к физкультурно-спортивной досуговой деятельности. Содержательный физкультурно-спортивный досуг детей и молодежи лежит в основе формирования их личностной физической культуры. Задачи работы – определить мотивирующие факторы физкультурно-спортивного досуга детей и молодежи; разработать модель реализации мотивов детей и молодежи в процессе их привлечения к физкультурно-спортивному досугу. Методы исследования – анализ литературных источников и документов, методы системного анализа. Мотивирующими факторами физкультурно-спортивного досуга детей и молодежи являются осознание ими значимости причин такой деятельности, желание родителей, чтобы их ребенок занимался физическими упражнениями, общественное мнение о необходимости ведения здорового образа жизни, которое формируется, благодаря эффективной рекламе в средствах массовой информации. Разработанная модель реализации мотивов детей и молодежи в процессе привлечения к физкультурно-спортивному досугу дает возможность удостовериться, что под воздействием семьи и государства дети и молодежь выбирают форму физкультурно-спортивного досуга, учитывая местные традиции, при наличии необходимых организационно управленческих условий, которые созданы во внешкольных учебных заведениях.

Ключевые слова: дети, молодежь, досуговая деятельность, физкультурно-спортивный досуг, внешкольные учебные заведения.

Olexander Aghyppo, Anastasiia Bondar, Nataliia Tikhonova. Model of Involving Children and Young People in Sports and Leisure Activities. A comprehensive sports and leisure sports of children and young people is The basis for the formation of their personal physical culture. Objectives: to identify the motivating factors of physical culture and sports leisure activities for children and the youth; to develop a model for the implementation of motives of children and the youth in the process of bringing to sports and leisure sports. Methods: of research analysis of literary sources and documents, methods of the system analysis. motivating factors of sports and leisure sports of children and youth are: awareness of the importance of the reasons of such activities, the desire of parents for a child to engage in physical exercise, the public opinion of the need for a healthy lifestyle, which is formed due to effective advertising in the mass media. The developed model implementation of the motives of children and the youth in the process of involving in sports and leisure sports makes it possible to make sure that under the influence of the family and the state children and young people choose the form of sports and leisure activities, taking into account local traditions and organizational and managerial conditions those are in extracurricular educational institutions.

Key words: children, youth, leisure activities, sports and leisure sports, extracurricular educational institutions.